

Marieke Veen

'Je leert heel snel met een spel'

Kenmerken van gewervelde dieren leren met behulp van een vier-op-een-rijspel. Kan dat? In het Rotterdamse voortgezet onderwijs wordt sinds een aantal jaren gewerkt met zogenaamde taalspellen om de leerstof te introduceren of te verwerken. Principe achter een (vakgericht) taalspel is dat de leerlingen over de leerstof moeten praten en daardoor actief bezig zijn met de inhoud, terwijl ze tegelijkertijd werken aan hun taalvaardigheid. Marieke Veen ging kijken op een Rotterdamse School en interviewde leerlingen en docente over de taalspellen.

Dinsdagochtend, 7 maart 10.50 uur. Miranda Riemens, docente biologie aan Scholengemeenschap Nieuw Rotterdam (vmbo) is op weg naar de derde verdieping. De leerlingen staan hoorbaar te wachten op hun docent. In de klas worden de jassen uitgedaan en wanneer het raam openstaat, kan het spel beginnen. Het is een invulspel gemaakt rond het spijsverteringsstelsel.

Miranda geeft de leerlingen een korte instructie over het spel 'Spijsvertering'. Ze vertelt wat de leerlingen moeten doen en noemt de namen van de leerlingen die hun tafel moeten omdraaien zodat zij met degenen achter zich een tweetal vormen. Daarna haalt van elk tweetal een leerling het spelmateriaal bij Miranda.

De meesten gaan zelfstandig aan de slag, sommigen weten niet precies wat ze moeten doen, een aantal begint met het invulformulier dat bedoeld is om na afloop van het spel te gebruiken. Miranda loopt rond en helpt de leerlingen waar nodig om ze op het goede spoor te zetten. Tijdens het spel overleggen de leerlingen met elkaar over de juiste plaats van de kaartjes (zie afbeelding 1). 'Nee joh, daar hoort de endeldarm niet hoor! Die moet daar, ik weet het zeker!' en bij een ander tweetal tikt Mimoun met zijn wijsvinger op het spelbord: 'Dat is de speekselklier. Echt wel! Dat zie je toch?!' Tugba

breekt haar tong zowat over het strotklepje, maar spreekt het uiteindelijk, geholpen door haar speelpartner verstaanbaar uit.

Tweetallen die alle kaartjes op het spelbord hebben gelegd, vragen het antwoordblad aan Miranda. Samen kijken ze het spel na. Hier en daar blijken wat darmen verwisseld te zijn. 'Dunne darm, dikke darm en blinde darm, die haal ik steeds door elkaar,' verzucht Yasmin later in het interview.

Nadat ze de foute kaartjes op de goede plaats hebben gelegd, vullen beide leerlingen van een tweetal het invulblad in (zie afbeelding 2).

Achter de naam van het spijsverteringsonderdeel schrijven ze de functie van dit onderdeel. Sommigen laten hun partner dat werk doen en schrijven het invulblad over. Pluimpennen met rode plastic harten wapperen gestaag heen en weer over het formulier. De leerlingen zijn zichtbaar geconcentreerd bezig. Pas nadat het spel gespeeld is en de opdracht is volbracht, is het tijd voor de mobiele telefoon, nagellak, de agenda met een gebroken ronde spiegel en getekende harten die tot dan toe onaangeraakt op tafel hebben gelegen.

Yasmin en Rukhsana vertellen na afloop van de les over hun ervaringen met spellen in de les. Spellenspel is leuk, dat moet ik vooral goed begrijpen:

Yasmin: 't Is leuker, je leert het leuk.'

Rukhsana: 'Met plezier leer je het. En het is niet zo dat je iets moet opschrijven wat de docent zegt, of dat je in je boek moet kijken, maar het is meer van: je legt het aan.'

Yasmin: 'Net zoals bij memory bijvoorbeeld, daar heb je spelregels bij en je moet gewoon weten wat waar hoort of wat bij elkaar hoort. Het is makke.. nee niet makkelijk, maar je onthoudt het, het is gewoon leuk.'

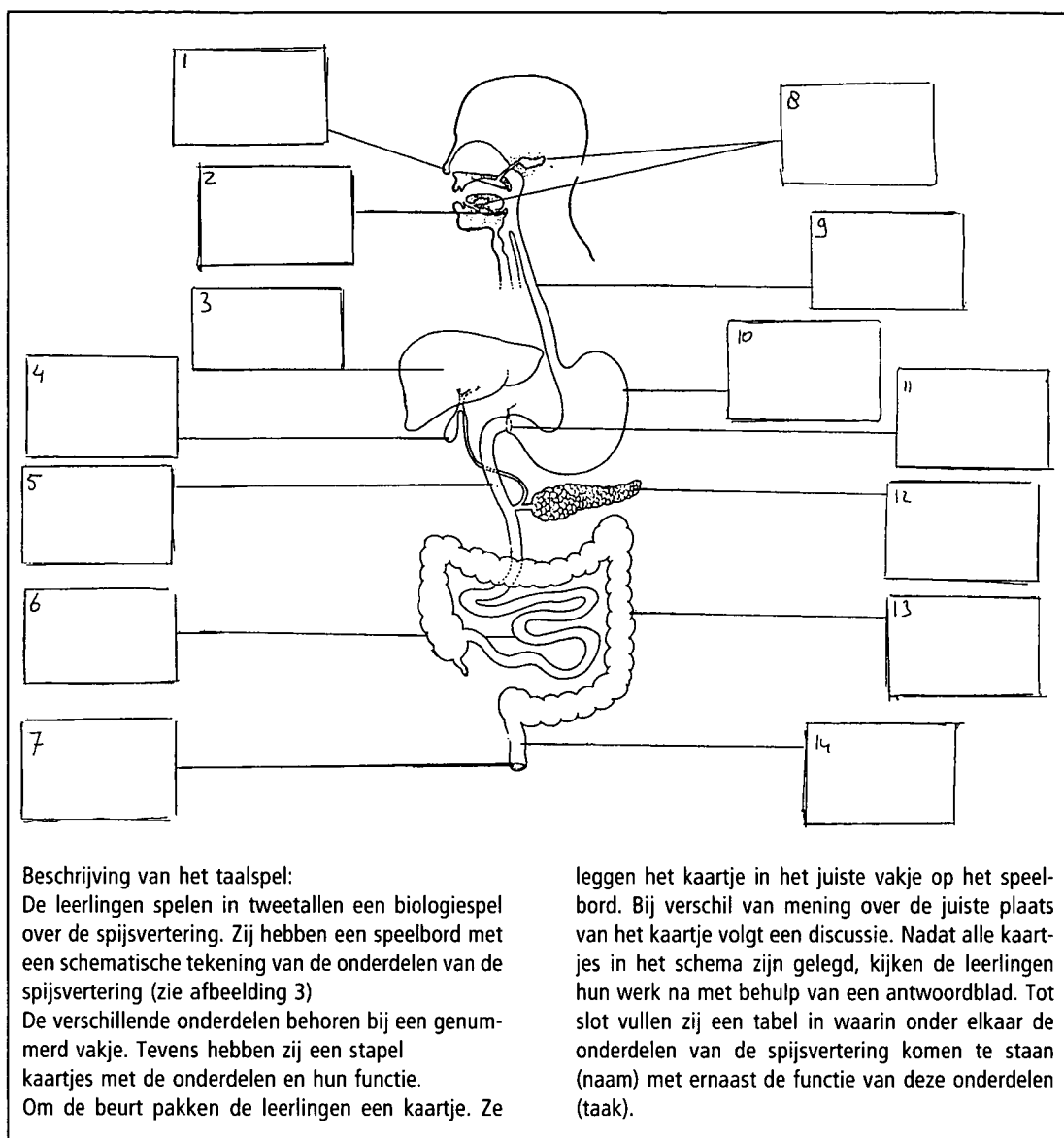
Rukhsana vat het als volgt samen: 'Het is... je leert heel snel met een spel!'

Veel interactie

In vergelijking met een 'gewone' les, blijkt een spel waardevolle interactiemogelijkheden te bieden:

Yasmin: 'Normaal mag je niet in de klas praten, maar als je met een spel bezig bent...'

Rukhsana: '...dan kan je discussiëren over een onderwerp, bijvoorbeeld over de galblaas. En als iemand het dan niet met je eens

Afbeelding 1: spelbord spijsvertering.

is, bijvoorbeeld over de plaats waar de galblaas in het lichaam zit, dan kun je erover discussiëren en dat vinden we nogal leuk. Ja, want als je naar de docent luistert, dan luistert de helft niet, maar als we met een spel bezig zijn, dat is leuk om te doen, dat doe je dan gewoon.'

Yasmin: 'Dan is iedereen bezig.' Ze legt uit dat het er ook van afhangt van welke leraar of lerares ze les krijgen: 'Als de docent zo'n spel doet in de les, dan is het voor ons ook

makkelijker en dan hebben we plezier om naar de les te gaan. Een aardige leraar of lerares helpt sowieso om de les leuk te maken. Als we het niet begrijpen, dan is het belangrijk dat de leraar daar op ingaat en uitgebreid uitlegt hoe het zit. Als het in de les verteld wordt, dan onthoud je het gewoon. Maar als een leraar het alleen op het bord schrijft, tja... «ja, jullie gaan dit leren», en dan weten we helemaal niet waar het over gaat.'

Rukhsana voegt toe: 'Als je het vraagt dan

saliha

invulblad

	naam	taak
1	huid	sluit de neusholte af tijdens slikken
2	strotklepje	sluit de luchtpijp af tijdens slikken
3	lever	maakt gal
4	galblaas	hierin wordt gal opgeslagen
5	12-vingerigedarm	staat in verbinding met de alvleesk
6	dunne darm	hier gaat het voedsel naar het blo
7	anus	sluit de endeldarm
8	speekselklieren	maken speeksel
9	slokdarm	duwt het voedsel naar de maag
10	maag	maakt maagsap levert het voed
11	maagportier	laat voedsel in kleine beejie door
12	alvleesklier	maakt alvleessap
13	dikke darm	neemt water op uit het voedsel
14	endeldarm	bewaart tijdelijk voedselresen

Afbeelding 2: invulblad spijsvertering.

zeggen de leraren alleen «Had je maar moeten opletten...».

Smalend vervolgt Yasmin: «... «dan moet je maar opletten». Zelf zeggen ze niks, schrijven alleen maar op het bord.»

Op de vraag of ze altijd spelletjes in de les doen, antwoordt Rukhsana ietwat verongelijkt: «Niet altijd, maar zulke spelletjes hebben we eerder gehad, toen was ik er niet.» Blijkbaar praten de leerlingen ook buiten de les over de spellen! Yasmin licht toe: «Dat was een vier-op-een rij-spel over zoogdieren. We speelden het met ons drieën. Twee kinderen legden de kaartjes op het speelbord en de

derde leerling keek het direct na, was dus scheidsrechter. Dat was ook leuk.» Rukhsana zucht diep: «Ja, ik was er niet.»

Yasmin vertelt dat ze twee weken geleden nog fouten in haar repetitie over de spijsvertering had: «Toen had ik een zes. Vandaag had ik in het spel helemaal geen fouten meer! Ik leerde thuis als een gek en toen ik het repetitieblaadje voor me kreeg haalde ik alles door elkaar: dikke darm, dunne darm, blinde darm en zo. Maar, met zo'n spel dan weet ik alles weer.»

Rukhsana vond het leuk om het spel te

spelen omdat ze alles al had geleerd en er in een vorige les een toets over had gemaakt: 'Dan is het gemakkelijk om het te spelen. Het is handig zo'n spel. Als je een darm of zo vergeten bent, dan weet je het weer, een geheugenopfrisser eigenlijk.' Yasmin voegt toe: 'Je onthoudt het ook. Je doet minder, maar je leert veel.'

Om hun kennis te bewijzen, vertellen de meiden trots waar een koek langskomt en wat ermee gebeurt voordat je hem weer uitpoept.

Yasmin: 'Hij gaat eerst in je mond, dan gaat 'ie door je slokdarm en dan gaat hij van je slokdarm naar je maag en dan zit daar maagsap...'

Rukhsana: '...en dan wordt het opgeslagen en dan gaat het via je bloed naar de twaalfvingerige darm ergens in je dunne darm.'

Yasmin: 'En je galblaas dan?'

Rukhsana: 'Ja, je galblaas die slaat het op'

Yasmin: 'Oh ja, lever maakt gal.' Snel vertelt ze verder over de wederwaardigheden van de koek in het lichaam: 'De onderdelen van de spijsvertering maken de koek fijn en nemen het op in je bloed. Het ligt er ook aan of het gezond of ongezond is,' voegt ze er stellig aan toe.

Rukhsana vervolgt: 'Bepaalde stoffen worden opgeslagen in bepaalde lichaamsdelen.'

Yasmin concretiseert: 'Maag maakt maagsap wat de koek verteert.' Volgens Rukhsana verteert de maag zetmeel, maar Yasmin denkt dat het maagsap alleen eiwit verteert: 'Als het goed is,' voegt ze er weifelend aan toe.

Een koek verdwalt gemakkelijk in het spijsverteringsstelsel! Yasmin licht hun verwarring toe: 'Als we die plaatjes zien van het spel dan weten we hoe het allemaal werkt, maar uit het hoofd is het een beetje moeilijk.'

Sociale vaardigheden

Bij het spelen van spellen moet je kunnen samenwerken en dat veronderstelt vaardigheden als erop letten dat er één tegelijk praat, zorgen dat iedereen aan de beurt komt, spelmateriaal met elkaar delen, goed kunnen luisteren, respect hebben voor degenen met wie je het spel speelt, op een goede manier commentaar kunnen geven en ontvangen, anderen laten uitpraten en bij de groep blijven waarmee je het spel speelt. Voor

Yasmin en Rukhsana lijkt samenwerken geen probleem zolang ze degenen met wie ze samenwerken graag mogen. Op de vraag of ze dingen hebben moeten leren om in groepjes te kunnen werken of zoals vandaag in tweetallen zonder de docent, antwoordt Yasmin: 'Nee, we hebben niets hoeven leren: de lerares legt uit hoe we het moeten doen en dan doen we het en iedereen vindt het gewoon leuk om te doen.'

Rukhsana knikt bevestigend: 'Ja, als je met iemand goed samen kan werken, dan gaat het helemaal vanzelf.'

Yasmin: 'Als kinderen niet met elkaar kunnen opschieten en samen een spel moeten doen, loopt het misschien helemaal fout.' Ze concludeert: 'Het ligt eraan hoe aardig die leerling is met wie je samenwerkt.'

Het is even stil en dan herinnert Rukhsana zich: 'Het is een paar keer gezegd: luister naar de ander, laat de ander uitpraten, maar voor de rest niet.'

Ruzie voorkomen tijdens het spelen van een spel is voor beiden geen probleem. Rukhsana: 'Beiden denken dan: 'Ach, het is wel goed, ze zal wel gelijk hebben.' En als de ander later geen gelijk blijkt te hebben, lach je haar uit: 'Kijk, ik had toch gelijk.' Als we het tijdens een spel niet met elkaar eens zijn en toch een beslissing moeten nemen, doen we wat de lerares zei: we leggen het kaartje apart en kijken later wat de juiste plaats is. Zo lossen we dat op.'

Op de vraag of er nog iets is wat ze graag willen zeggen over het spel, over de les, over het samenwerken, lacht Yasmin en zegt met een voldane blik: 'Nee hoor.' Rukhsana denkt even na en zegt vol overtuiging: 'Oh ja, als we alle lessen zo zouden krijgen, zou het een stuk makkelijker zijn om te leren!'

Miranda Riemens, docente biologie, vertelt over haar ervaringen met de spellen. Het blijkt een boeiende weg: je leert steeds weer iets bij.

Waar denk je over na tijdens de voorbereiding van zo'n spel?

'Als ik een spel speel met de leerlingen denk ik na over de opstelling van het lokaal en hoe ik de leerlingen het handigst bij elkaar kan zetten. Ik heb nagedacht over hoe en wat in

welke volgorde. Ik vind het handig om eerst een algemene instructie te geven op het moment dat de neuzen allemaal mijn kant op zitten. Dan gaat toch nog een deel van de uitleg verloren. Bij het spel merk je bijvoorbeeld dat sommigen meteen met het invulblad aan de gang gaan.

Ik moet er instructiekaarten bij maken. Leerlingen die het bij de klassikale instructie dan verkeerd begrijpen, kunnen het nalezen op de instructiekaart. Zeker als je met zo'n grote groep zit, kun je niet iedereen tegelijk helpen. Ik denk dat het de leerlingen extra steun biedt als de instructie puntsgewijs 'doe dit, doe dat' op papier staat.

Over de nabespreking had ik van tevoren niet bewust nagedacht. Naderhand heb ik willekeurig aan wat leerlingen gevraagd wat ze ervan vonden en of ze er iets aan hadden. Ik ben nog zo bezig met de aanpak van het spel. Eerst die groepjes maken en dan het spel. De nabespreking volgt later. Er komt veel bij kijken als je spellen in de les wilt doen!

Hoe maak je groepjes als je met meer dan twee leerlingen een spel speelt?

'Het komt er vaak op neer dat leerlingen die bij elkaar in de buurt zitten bij elkaar in het groepje komen. Ik ben nog niet bewust bezig met groepjes vormen en hoe ik ervoor kan zorgen dat het een gemêleerd gezelschap wordt. In de cursus die ik nu volg, hebben we informatie gekregen over het indelen van groepjes naar niveau. Daar wil ik me de komende tijd in verdiepen en dat uitproberen.'

Waar zou je op willen letten bij het maken van groepjes?

'Ik vind dat de hele klas met elkaar moet kunnen samenwerken, dus ik let er op dat de klas door elkaar zit. Leerlingen die altijd met elkaar werken, zou ik uit elkaar halen en eens met een ander laten samenwerken. Daar wil ik rust mee bereiken en ik wil rekening houden met degenen die er altijd naast vallen. Een leerling die bijvoorbeeld niet populair is binnen de groep, zet ik dan bewust bij iemand van wie ik weet dat het goed zal gaan. Al is het maar dat ze een positieve indruk maakt omdat ze dat spel heel goed kan.'

Hoe kom je aan het spel?

'Ik pak het tekstboek en het werkboek en dan kijk ik wat er in staat. Dan kijk ik in de spellenmappen die we op de cursus (Atlas cursus, zie kader) hebben gekregen of er een spel in zit dat ik voor het hoofdstuk kan gebruiken. Als er geen bestaand spel is, bekijk ik of ik een spel bij de leerstof kan maken. Het invulspel van vandaag is bijvoorbeeld prima geschikt voor dit hoofdstuk waarin alle onderdelen van de spijsvertering behandeld zijn.'

In de Atlas cursus experimenteren docenten samen met taalgericht vakonderwijs. Uitgangspunt daarbij is dat de vakinhoud centraal staat en dat er aandacht is voor taal, sociale vaardigheden en actief en zelfstandig leren. In de cursus worden samenwerkingsvormen, spelstramien en activerende werkvormen aangereikt, die de interactie tussen leerlingen over de lesstof bevorderen. Op basis van de aangeboden ideeën ontwikkelen deelnemers uitgewerkte lessen en experimenteren hiermee in de klas. Informatie: Thea Kuijper (tel. 010-4071632). Binnen het Atlasproject in Rotterdam zijn 9 lessen sociale en communicatieve vaardigheden voor samenwerkend leren ontwikkeld, met daarbij een uitgebreide handleiding waarin ook informatie staat over het werken met de spellen (Veen & Bots 2000). Als docenten en leerlingen gaan werken met de taalspellen moeten in ieder geval de eerste twee lessen met de klas worden gedaan. Daarin staan de belangrijkste regels voor samenwerken centraal, zoals bij de groep blijven en de ander uit laten praten. Leerlingen leren verder de rollen van materiaalbaas, spelleider, etcetera kennen. Daarna kan een start worden gemaakt met de spellen. Op basis van gesignaleerde problemen (leerlingen gebruiken bijvoorbeeld elkaars voornaam niet, maar schreeuwen alleen maar tegen elkaar) kunnen dan later specifieke lessen aan de orde komen.

Waarom dit spel in deze les?

'We ronden net het hoofdstuk af en ik wilde een spel maken dat over het hele hoofdstuk gaat, een stukje herhaling eigenlijk voorafgaand aan de toets. Ze krijgen altijd twee toetsen. Ik deel het hoofdstuk in tweeën, dus dan hebben ze in principe alles al een keer geleerd, de opdrachten gemaakt en er les over gehad. Het spel kan voor de repetitie gespeeld worden als hulp bij het leren om alles te

herhalen. Bovendien is het invulblad een samenvatting van de belangrijkste woorden en begrippen met hun betekenis uit het hoofdstuk.'

Het lijkt me lastig om alle tweetallen te begeleiden en overzicht te houden (zeker als je een grote groep hebt). Hoe zorg je ervoor dat je weet wat er in alle tweetallen gebeurt?

'Zoveel mogelijk rondlopen, niet teveel bij dezelfde persoon blijven hangen. Ze willen toch je persoonlijke aandacht en die moet je verdelen. Ik vind het niet nodig om constant overzicht te hebben over wat er allemaal in die tweetallen gebeurt. Op een gegeven moment moet je het vertrouwen hebben dat ze ermee bezig zijn. Ik waarschuw degenen die met andere dingen bezig zijn: «Kom op, concentreer je op het spel». Op die manier loopt het wel.'

Waarom de keuze voor een spel?

'Mijn klas 2a is niet speciaal een anderstalige groep. Er zitten leerlingen van allochtone afkomst in, maar ze wonen al lang in Nederland of zijn hier geboren. Deze leerlingen hebben toch een taalachterstand. Ze hebben

een kleinere woordenschat dan een Nederlands kind van dezelfde leeftijd en de vaktaal is voor hen extra moeilijk. Het is belangrijk om zo met vaktaal bezig te zijn dat ze het opnemen.

Afwisseling van de les vind ik belangrijk. Leerlingen vinden het heel erg leuk. Het is een andere manier om met de stof bezig zijn. Het feit dat ze samen moeten werken, vind ik heel belangrijk. Wat ik heel leuk vind om te merken is dat er een discussie loskomt (ze lacht triomfantelijk) en dat ze er daardoor over nadenken. Bij een tekst met vragen bijvoorbeeld schrijven de leerlingen antwoorden uit het boek over en denken ze: «'t zal wel». Terwijl ik nu tweetallen hoor zeggen: «Ja, maar dat hoort daar niet, of zo werkt dat niet, want dat werkt zo». Dan zijn ze heel duidelijk met de stof bezig. Door het aan anderen uit te leggen, onthouden ze het beter. Dan heb ik het idee dat ik effectief met ze bezig ben. Dan merk ik dat ze er wat van opgestoken en onthouden hebben. Terwijl ik me anders wel eens afvraag: «hoe effectief is deze les geweest?» Het wordt ze natuurlijk vaak gemakkelijk gemaakt: «schrijf over, maak dit, luister». Ik vraag me af of ze er dan ook

wat mee doen in die koppies. Als je een spel speelt dan zijn ze enthousiaster met de stof bezig, ze vinden het leuk.'

Waarom vind je het belangrijk dat de leerlingen samenwerken?

'Leerlingen zeggen vaak: «Ik vind die leerling niet aardig, dus ik wil er niet mee samenwerken.» Ook met docenten: «Ik vind het een vervelende docent dus ik doe mijn best niet.» Het is een type leerling dat makkelijk zegt: «Nou, dan ga ik ruzie zoeken» of «Ik praat er niet tegen». Ik hoop dat ze leren dat ze ondanks dat je geen vrienden bent met iemand, je leuk met die persoon kan samenwerken. En dat leerlingen die sociaal minder goed liggen door het samenwerken een opsteker krijgen, doordat ze samenwerken met leerlingen die anders niet met hen omgaan. 't Is misschien wel idealistisch maar... De tolerantie voor elkaar is niet hoog en dat is jammer, want je zult altijd mensen tegenkomen waar je het minder mee kan vinden maar met wie je een conflict moet oplossen.'

Welke voorwaarden zijn er nodig om in een klas een spel te kunnen doen?

'Bepaalde sociale vaardigheden moeten leerlingen wel beheersen: in staat zijn om naar elkaar te luisteren, in staat zijn om rustig je beurt af te wachten, om anderen in hun waarde te laten, iemand niet uitlachen als hij iets fout doet. Er is natuurlijk een risico als je ze dit soort dingen laat doen. Het is heel veilig om ze allemaal apart neer te zetten, ieder in zijn eigen hoek. Dan gebeurt er niet zoveel hè, onderling. Een spel kan eerder tot conflicten leiden. En die ontstaan op het moment dat leerlingen niet goed in staat zijn om zich sociaal te gedragen of sociale vaardigheden niet vertonen. Eigenlijk zou je de lessen sociale en communicatieve vaardigheden allemaal moeten geven voordat je überhaupt aan een spel begint.'

Wat houden die lessen sociale en communicatieve lessen (socovalessen) in?

'Lessen sociale en communicatieve vaardigheden maken de leerlingen bewust hoe ze zich moeten gedragen om het leuk te houden voor zichzelf en anderen. Ze zijn een voorwaarde voordat je aan de spellen kunt begin-

nen. Het hangt ook van de klas af. Misschien heb je een heel sociaal vaardige klas die allemaal leuk met elkaar omgaan en waarin iedereen met iedereen kan samenwerken. Maar meestal zullen de sociale vaardigheden het grootste probleem zijn als je met de spellen begint.'

Hoe heb je gewerkt aan deze voorwaarden?

'Ik heb bijvoorbeeld de tweede socovales gegeven rond taken en rollen. Voor de leerlingen is het duidelijk om met rollen en taken te werken: ze weten wat ze moeten doen. De spelleider zorgt er bijvoorbeeld voor dat iedereen begrijpt wat er moet gebeuren en dat iedereen aan het woord komt. De tijdbewaker let er op dat het spel binnen de tijd wordt gespeeld. De verslaggever doet na afloop verslag van de resultaten aan de hele klas. Dan is er nog een materiaalbaas die de spullen ophaalt, verdeelt en zorgt dat het netjes opgeruimd wordt. De aanmoediger houdt de sfeer in de groep leuk door bijvoorbeeld complimenten uit te delen.

Als je alles tegelijkertijd wilt doen, bijvoorbeeld op een goede manier groepen verdelen, rollen en taken verdelen en goed laten uitvoeren, sociale vaardigheden oefenen en in de gaten houden, het spel goed spelen, dan gaat dat niet van een leien dakje, dat moet je opbouwen. De meest logische volgorde is: eerst de socovalessen, dan wennen aan en oefenen met rollen en taken verdelen. In de tussentijd kun je bezig zijn met groepjes maken, en dan pas de spellen.'

Dat is inderdaad heel wat waar je allemaal mee bezig bent, krijg je daar ondersteuning bij?

'Ik volg met collega's een cursus taalgericht vakonderwijs en daar worden we begeleid in alles wat ermee te maken heeft. Bijvoorbeeld welke spellen kun je maken, hoe kun je ze aanpakken, hoe maak je groepjes, hoe kun je leerlingen op verschillende manieren laten samenwerken, de uitvoering van de lessen sociale en communicatieve vaardigheden natuurlijk en de begeleiding in de vorm van lesobservaties en coachingsgesprekken. Dat is heel positief en ook heel leuk.

De cursus geeft ideeën en na een bijeenkomst zit ik volop energie. Ik word er steeds weer enthousiast door. Het kost veel tijd en

die heb ik niet altijd. Maar het is wel heel erg leuk en stimulerend.'

Ik kan me voorstellen dat er in andere lessen andere regels gelden. Maak je de leerlingen daarmee niet gek?

'De invoering van taalgericht vakonderwijs is niet schoolbreed georganiseerd. Dat zou wel kunnen, maar dat is afhankelijk van iemand die dat oppakt. Je moet je collega's motiveren en ervoor zorgen dat iedereen zich aan de regels voor samenwerkend leren houdt en dat is moeilijk. Ik denk dat leerlingen goed in staat zijn om te accepteren dat die regels bij mij zo gelden. Dat dat bij een ander anders is..., ik denk dat ze dat verschil wel aankunnen. Maar het zou effectiever zijn als we dat allemaal tegelijkertijd doen. Absoluut. Je zou er bijvoorbeeld voor kunnen zorgen dat er in elke klas een overzicht hangt met die regels. En dat dat er blijft hangen. Dat is het meest simpele. Het moeilijkste is dan: houdt iedere collega zich er aan? Om de leerlingen erop te wijzen en ermee bezig te zijn.'

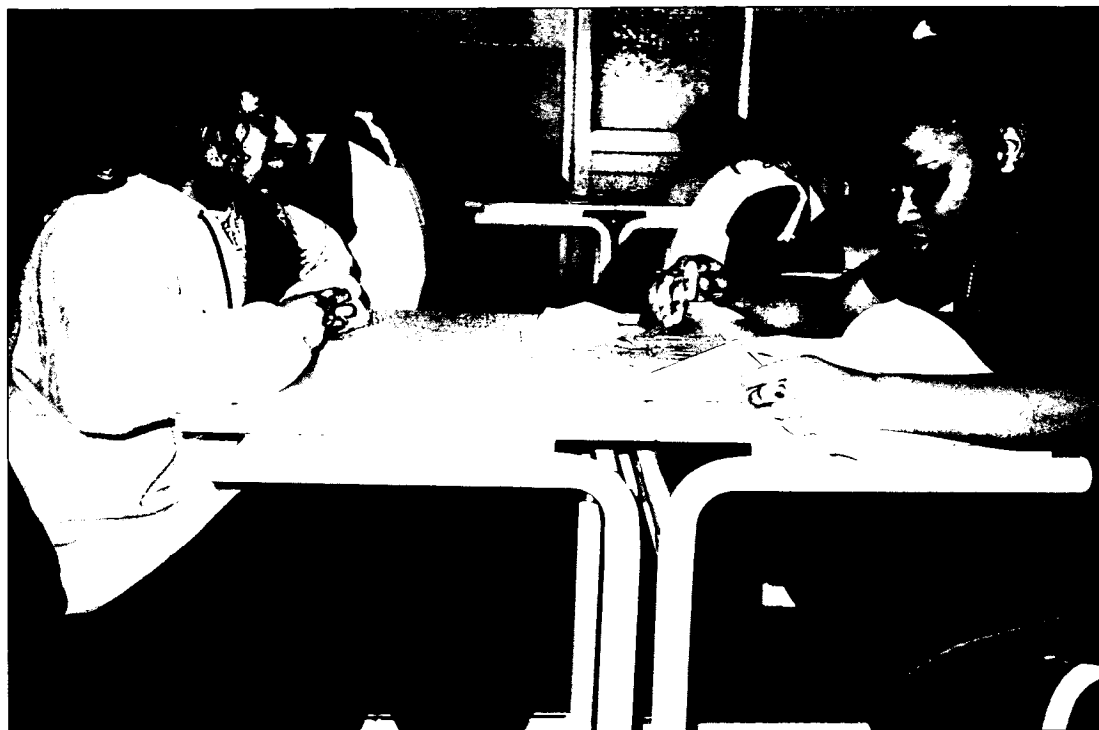
Dit spel heb je zelf ontwikkeld, waar haal je het stramien vandaan?

'Het spelstramien komt uit de cursus, daar

krijgen we steeds verschillende soorten spelstramien. We krijgen informatie over hoe je een spel kunt maken, een soort handleiding die je kunt volgen. Een kwartetspel is bijvoorbeeld geschikt voor een grotere hoeveelheid stof. Een invulspel met een invulblad kan vrij snel. Zeker als je tekeningen hebt waar ze iets bij kunnen leggen. Bij biologie heb je altijd wel onderdelen met tekeningen erbij.

Ik haal ook ideeën en spellen uit de spellenmappen met spellen die anderen ooit ontwikkeld hebben. Daar kijk ik in hoe anderen het hebben aangepakt. En soms verzin ik een spel. Ik heb de vorige keer bijvoorbeeld een memoryspel ontwikkeld. Ik ben dat nog niet eerder tegengekomen, maar misschien is het ooit wel eens door iemand bedacht.

Ik haal ook kant en klare spellen uit de mappen, die ik dan knip en plastificeer. Bijvoorbeeld een vier-op-een-rij spel over gewervelde dieren. Dat vonden de leerlingen ook erg leuk omdat er competitie in zit. Zelfs een leerling die heel lastig kan zijn, was enthousiast met dat spel bezig. Dat maakt een spel leuk: dat leerlingen die niet willen toch meedoen met zo'n spel. De afwisseling is belangrijk: als je acht uur op een dag alleen

luistert, uit je werkboek werkt en eventueel aantekeningen maakt, en laten we eerlijk zijn zo gaat het in de meeste gevallen, dan is wat anders doen erg leuk en dan krijg je er zin in.'

De leerlingen hebben nu in tweetallen een spel gedaan, maar een uitgebreider spel, zoals vier-op-een rij gebeurt eerder in groepjes van drie of vier leerlingen. Hoe pak je dat aan?

'Ja, een vier-op-een-rij spel heb ik ze in drietallen laten doen: twee om het te spelen en de derde fungeerde als jurylid omdat het onderwerp moeilijk was. Het jurylid gaf bijvoorbeeld aan: «Nee dat klopt niet, je moet hem daar weer weghalen».'

Zodra de leerlingen met z'n vieren of met meer werken ziet het lokaal er anders uit. Hoe voorkom je dat het een puinhoop wordt?

'De leerlingen moeten in ieder geval op hun plek blijven zitten. Dat is een eerste vereiste. En je komt terug op de sociale vaardigheden. Ze moeten de regels kennen. Je moet zorgen dat ze in staat zijn de sociale vaardigheden toe te passen. Het wordt natuurlijk een zootje als ze het niet leuk vinden, of als ze het te moeilijk vinden. Daarom is het belangrijk dat een

activiteit goed aansluit. Je moet inschatten of de leerlingen in staat zijn om het spel te spelen. Je hebt leerlingen die het snel opgeven.'

Zie je veranderingen bij de leerlingen sinds je meer aandacht besteedt aan samenwerkingsvormen en spellen in vergelijking met frontaal lesgeven?

'Ik denk dat ik te kort en te incidenteel bezig ben om een hele duidelijke verandering te zien en daar iets over te kunnen zeggen. Hoewel het vandaag goed ging, ze hadden het duidelijk eerder gedaan. Ze wisten wat er van hen verwacht werd. Het was een ander spel, maar zo'n spel spelen gaat goed, daar doen ze niet moeilijk over. Dat is een verandering. In hoeverre dat in andere lessen effect heeft, kan ik niet meten.

Het samenwerken en het zelfstandig bezig zijn ging beter dan de vorige keer. Er kwamen niet zoveel vragen. Ik ben er van overtuigd dat het effect heeft. Zeker op het gebied van samenwerken. Dat moet zijn vruchten afwerpen. Als je daar nooit aandacht aan besteedt, komen ze op een vervolgopleiding en moeten ze ineens samen dingen doen of samen een opdracht maken. Als ze dat nooit hebben geleerd, dan gaat dat niet.'

Zie je bij jezelf veranderingen sinds je meer taalgericht vakonderwijs geeft door middel van samenwerkingsvormen en taalspellen in de les?

'Ik vind het heel erg leuk en ik ben ervan overtuigd dat ik dat nog veel en veel meer moet doen. Dat het eigenlijk een onderdeel van elke les moet zijn. Het hoeft niet een hele les te zijn, maar het is een leuke manier om leerlingen te laten leren. Dit is iets waar je zoveel kanten mee op kunt. Alleen al de verschillende soorten spellen, de variatie in het aantal leerlingen. Kinderen worden doodgeslagen met dat geklets tegen ze aan de hele dag. Ik denk dat hen dit helderder houdt, meer bij de les. Ik wil me nog meer bezighouden met de randvoorwaarden: hoe kan je het goed aanpakken.

Ik word steeds handiger in het maken van zo'n spel. Als ik nu terugkijk dan denk ik: dat heb ik toch mooi voor elkaar gekregen. Door bij een ander te kijken krijg ik ideeën hoe ik dat kan aanpakken. Ik wil het voor de leerlingen leuker maken en voor mezelf ook. Ik moet toch tot mijn vijftigste voort!

Ik ben wel handiger geworden in een duidelijke instructie bij het spel bedenken en een juiste volgorde van aanbieden. Daar denk ik van tevoren goed over na, dat heb ik geleerd uit ervaring. En ik ga zorgen dat ik in een lokaal zit waar ik goed kan werken.'

Heb je tips voor collega's die graag samenwerkingsvormen en/of spellen willen inzetten, maar dat nog nooit hebben gedaan?

'Ga bij een collega te rade die er positief over is, die er langer mee bezig is. Ik zou eerst voorbeelden van spellen laten zien. En laten zien hoe je spellen kan maken. Het zou leuk zijn als je samen een klas hebt zodat je op elkaars activiteiten kunt voortbouwen.

Duidelijke regels afspreken zoals «niet door de klas lopen» is belangrijk. Let er op of kinderen met elkaar kunnen samenwerken. Zoek een geschikt lokaal. Bedenk van tevoren hoe je de tafels wilt hebben. Als een klas veel structuur nodig heeft, moet je goed voorbereid zijn. Dus moet je zorgen dat je weet dat het lokaal geschikt is, dat je alles klaar hebt liggen.'

Is er iets wat je nog kwijt wilt?

'Het zou leuk zijn als je heel veel collega's

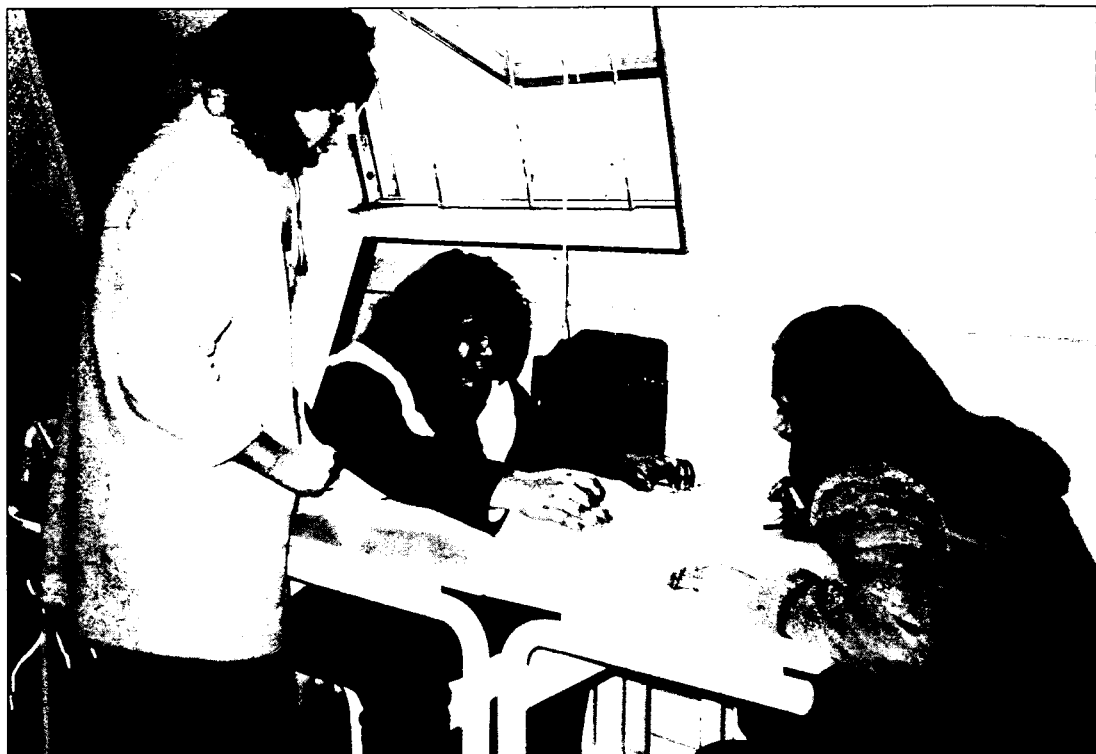
enthousiast kreeg om op een andere manier te werken. Maar dat is moeilijk. Misschien dat je dat pas voor elkaar krijgt als blijkt dat het effect heeft. Mensen zitten soms vast in een bepaalde manier van werken. Voor leerlingen is het leuker als we dit met zijn allen doen, zodat ze school leuker vinden en zodat ze met een hoger niveau van school gaan.'

Kan de directie hierbij een rol spelen?

'Het staat allemaal erg ver van hen vandaan. De directie is bezig met het managen van de school en weet niet wat er daadwerkelijk in de lessen gebeurt. Ze kunnen je wel tot een bepaalde cursus dwingen of motiveren, maar dat ontbreekt veelal. Zij zijn wel degenen die «de macht» hebben. Maar ja, dan moet je een directie enthousiast krijgen. Dat lukt misschien als je kan laten zien dat het effect heeft. Maar ik moet zeggen dat ik daar niet zo mee bezig ben...'

Nawoord

Taalspellen zijn een concreet uitgewerkte vorm van samenwerkend leren. Zoals wel blijkt uit de interviews zijn leerlingen actief betrokken bij de les. Terwijl in een traditionele les een schoolboektekst of het verhaal van de docent centraal staat, krijgen de leerlingen tijdens een taalspel de kans om kennis op te bouwen. De leerlingen krijgen bouwstenen die ze met elkaar moeten combineren tot een inzichtelijk geheel. Het spel biedt ze daarvoor de structuur. Daarvoor is het belangrijk om denkactiviteiten die nodig zijn om de lesstof te doorgronden in kaart te brengen. Gaat het bijvoorbeeld om het kunnen benoemen van de onderdelen van het menselijk spijsverteringsstelsel? Of moeten leerlingen verschillende aspecten van de industriële revolutie kunnen noemen en gebeurtenissen met elkaar in verband kunnen brengen? Of moeten ze bepaalde vakgereedschappen kunnen benoemen en kunnen uitleggen waarvoor je die gereedschappen gebruikt? Door het blootleggen van die denkactiviteiten krijg je ook helder welke taal leerlingen moeten leren. Bij de industriële revolutie gaat het bijvoorbeeld om een aantal, elkaar logisch volgende gebeurtenissen. Leerlingen moeten bijvoorbeeld kunnen uitleggen dat de men-

sen naar de stad trokken, *doordat* alle fabrieken in de grote steden stonden.

Heb je de taal- en denkstructuren in de leerstof duidelijk in kaart, dan kun je kijken welk taalspel of welke andere activiteit je het beste kunt gebruiken om leerlingen die kennis te laten opbouwen. In het geval van de spijsvertering gaat het dan om een schematische weergave van het spijsverteringsstelsel waarbij de leerlingen onderdelen met hun functie moeten benoemen. In het geval van de industriële revolutie is een spel denkbaar waarbij de leerlingen verschillende gebeurtenissen in volgorde moeten leggen.

In Rotterdam proberen we voor alle fasen in het leerproces (introduceren, oefenen en controleren) en voor verschillende denkactiviteiten taalspellen te ontwerpen. We ontwikkelen vaak samen met docenten vanwege de hoogst noodzakelijke aansluiting bij de lespraktijk. Gezien het plezier dat iedereen heeft bij dit proces van ontwikkelen en invoeren (zowel leerlingen, docenten als ontwikkelaars) en de positieve ervaringen gaan we graag verder met deze invulling van taalgericht vakonderwijs.

Literatuur

- Bots, R., B. van Hilst & M. Veen, *Atlas: taalgericht vakonderwijs door samenwerkend leren*. Cursus voor docenten. Proefversie. Rotterdam, Het Projectbureau, 2000.
- Cooke, S., *Collaborative learning activities in the Classroom. Designing inclusive materials for learning and language development*. Leicester, 1998.
- Ebbens, S. S. Ettekoven & J. van Rooijen: *Samenwerkend leren. Praktijkboek* Groningen, Wolters-Noordhoff, 1997.
- Kamp, M., R. Bots & G. Kruit (eindredactie): *Atlas: taalgericht vakonderwijs door samenwerkend leren. Taalactiviteiten voor biologie en andere vakken*. Proefversie. Rotterdam, Het Projectbureau, 1999.
- Kamp, M., R. Bots & G. Kruit (eindredactie): *Atlas: taalgericht vakonderwijs door samenwerkend leren. Taalactiviteiten voor geschiedenis en aardrijkskunde*. Proefversie. Rotterdam, Het Projectbureau, 1999.
- Veen, M. & R. Bots: *Sociale en communicatieve vaardigheden voor samenwerkend leren*. Rotterdam, Uitgeverij Partners, 2000.